

Ik ben de Waarheid

Ik ben de Waarheid

De Thora in het Nieuwe Testament

Bjorn Lous

Scholten Uitgeverij

COLOFON

Ik ben de Waarheid

De Thora in het Nieuwe Testament

Bjorn Lous

© 2021 Scholten Uitgeverij BV
Burgemeester Drijbersingel 25c
8021 DA Zwolle
info@scholtenuitgeverij.nl
www.scholtenuitgeverij.nl

Omslagontwerp: Marcin & Milou
Binnenwerk opmaak: Piet Versteeg
Drukwerk: Drukcase
Eerste druk, februari 2021
ISBN: 9789083114842
NUR: 700, 716

Meld je aan voor onze nieuwsbrief om op de hoogte te blijven van de nieuwste boeken van Scholten Uitgeverij via: www.scholtenuitgeverij.nl/nieuwsbrief.

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enige andere manier, met uitzondering van korte citaten gebruikt in recensies, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor Marlon en Sijmen

Inhoudsopgave

Inleiding	9
---------------------	---

Deel I

Vrij van de Wet – Jezus en de Wet	19
Redding en de christelijke boodschap – deel 1: Jezus	35
Redding en de christelijke boodschap – deel 2: Paulus	49
Redding en de christelijke boodschap – deel 3: Paulus’ brieven	101
Het eeuwige leven – tot de dood ons scheidt	169
Ik ben de Waarheid	189

Deel II

Wie Mij liefheeft	229
Thora en het ‘goede nieuws’ – Joden versus niet-Joden	253
Niets anders dan de noodzakelijke dingen	331
Christen zijn ‘te midden van Israël’ in de 21 ^e eeuw	359
Naar een eeuwig en moreel christendom	393
Dankwoord	453
Bronnenlijst	405

Appendix A, Overzicht Hebreeuws taalgebruik in verband met de 'vreemdeling' 411
Appendix B, de Hebreeënbrief 419
Appendix C, Kabbalat Sjabbat – Suggestie voor het stilstaan bij de Sjabbat als christen 435

Inleiding

Thora en Evangelie. Het lijkt een tegenstrijdigheid. Als christen zijn we toch immers 'vrij van de wet' en leven we onder Gods genade, die met Jezus een gezicht gekregen heeft. De Thora heeft niet bereikt wat haar doel was en hoort tot de tijd vóór Jezus. Daaraan vasthouden, is leven in het verleden, alsof Jezus niet gekomen is. En de scheidsmuur tussen Joden en christenen opnieuw wordt opgericht. In de kerk bestaat er geen Jood of heiden meer, geen slaaf of vrije (maar ook geen man of vrouw?!). Als christen leven we in de vrijheid, vanuit Gods liefde. De wet wijst ons enkel op onze zondigheid en de noodzakelijke afhankelijkheid van God. De wet naleven is onmogelijk, zelfs het volk Israël is er niet in geslaagd. Dus waarom zou ons dat wel lukken? Waarom zouden we, wanneer we een duidelijk zondebesef hebben, überhaupt nog iets doen met de wet, tenzij als interessant theologisch studiemateriaal?

Toch schuurt er iets bij deze visie. Het lijkt zo simpel en waterdicht. Maar Jezus zei dat zolang hemel en aarde bestaan, er geen jota of tittel van de wet zou komen te vervallen. En waarom zou God twee tegenstrijdige boodschappen gegeven hebben, in het 'Oude' en het 'Nieuwe' Testament? Wat is dan waar en hoe kunnen wij dat weten? In de loop van de jaren ben ik steeds meer gaan twijfelen aan de 'makkelijke'

antwoorden van de christelijke traditie. Daarom voelde ik de behoefte om een boek te schrijven over de Thora, de 'wetten' die Mozes bij de berg Sinaï aan Israël opgelegd heeft. Er bestaan veel misverstanden over het zogenaamde 'Oude Testament' en Jezus' relatie daarmee. Jezus' houding ten opzichte van de 'oudtestamentische' wetten is misschien wel het grootste en hardnekkigste misverstand onder christenen. De klassieke Bijbelvertalingen, die in het geheugen van veel christenen verankerd zijn, hebben hier mede aan bijgedragen. Jezus zou het 'einde der wet' zijn, de 'Vervulling' die haar overbodig maakt. Wie Jezus aanneemt als Heer en Redder heeft niets anders meer nodig. Alleen Jezus moet nog gepredikt worden. Als niet gezegd wordt dat Jezus de wet overbodig vond, dan wordt er verwezen naar Paulus, die immers in zijn Galatenbrief het besnijden van niet-Joden, en daarmee volgens veel christenen ook de rest van de Thora, stellig afwees. Dan is de vraag waarom de Thora toch in de Bijbel is opgenomen, als ze ons niets meer te zeggen heeft en zeker niet van toepassing is op christenen.

Ondanks de sterke anti-Joodse ideologie van de vroege kerk, hebben haar leiders er alles aan gedaan om het 'Oude Testament' te behouden als onderdeel van de Bijbel. Blijkbaar konden ze niet anders dan erkennen dat ook dit het Woord van God bevatte, dat zelfs na Jezus' komst nog relevant was. Ze hebben daarbij felle tegenstand ervaren van Marcion en zijn aanhangers. Die pleitten voor een eenduidige theologie waarin slechts de brieven van Paulus en fragmenten van de evangeliën die niet 'te Joods' waren, als Gods Woord beschouwd zouden worden. Maar ondanks alle anti-Joodse retoriek, beperkingen die gesteld werden aan de omgang tussen christe-

nen en Joden en aan het vieren van de Bijbelse feesten, en de geringe kennis van de 'Joodse Bijbel', werd stevast besloten dat deze geschriften als fundament van de Bijbel zouden blijven gelden. Daarover was zelfs overeenstemming op het Concilie van Nicea.

Een ander belangrijk historisch gegeven dat ons vraagt om de klassieke visie op de Thora te heroverwegen, is dat het Joodse volk nog steeds bestaat. Ondanks 2000 jaren vol hevige vervolgingen en druk om zich te bekeren tot het christendom, is ze blijven vasthouden aan haar tradities en aan de Bijbelse wetten. Dit is geen enkel ander volk gelukt onder dergelijke omstandigheden. Het lijkt voor buitenstaanders nogal absurd om zo precies vast te houden aan de talloze en niet altijd even logische regeltjes. Zeker als het je zoveel gedoe oplevert. Sterker nog, in onze tijd woont zelfs een groot deel van het volk weer in het land van de Bijbel, onder een onafhankelijke Joodse regering. Dat is op geen enkele manier rationeel te verklaren en dwingt ons tot het opnieuw overdenken van het traditionele christelijke verhaal en de aannames die daarin gedaan worden. Met name in evangelische kringen wordt de (her-)oprichting van de Staat Israël gezien als bewijs dat Gods verbond met Israël nog altijd geldig is. Dit verbond is begonnen met Abraham, waarbij God hem onder meer de belofte deed dat hij een eigen land zou krijgen. De details van de inhoud van het verbond en de landbelofte, als onderdeel van de Thora, werden onthuld bij de berg Sinaï, nadat Israël bevrijd was uit Egypte. Als die landbelofte nog steeds geldig is, waarom dan niet ook de rest van de Thora?

Een derde argument om opnieuw na te denken over de oudtestamentische wetten, wordt gevormd door de morele gevolgen van een christendom zonder Bijbelse wetten. Al rond het jaar 150 werd betoogd dat het serieus nemen van deze wetten, laat staan het toepassen ervan, een christen onwaardig was.¹ Deze minachting werd bekrachtigd met het Concilie van Nicea, dat voor het overgrote deel simpelweg zweeg over de Joodse wortels en het oudtestamentische fundament van het Evangelie. Maar in de brieven rondom het Concilie, onder andere van de Romeinse keizer Constantijn die het Concilie bijeen had laten roepen, werd duidelijk dat de reden niet puur onverschilligheid was over deze 'Joodse' wetten en verhalen. In de eeuwen daarna hebben verschillende kerkvaders een poging gedaan om een vorm van christelijke ethiek te ontwikkelen, als tegenhanger van de 'Joodse wet' die als primitief en barbaars werd beschouwd. Ook het christendom, met haar gebod van naastenliefde, bleek niet zonder uitgewerkte regels en ethische richtlijnen te kunnen. Vanuit hun achtergrond grepen deze kerkvaders vooral terug op Plato en andere Griekse filosofen. De praktische gevolgen hiervan drukken nog altijd zwaar op onze geschiedenis en op de samenlevingen die daaruit voortgekomen zijn. Kort gezegd leidde deze keuze, gemotiveerd door anti-Joods denken en ontworteling van de Bijbel uit haar culturele en geografische context, ertoe dat niet langer de theologie (de navolging van Jezus) het handelen van de kerk en van christelijke leiders bepaalde. Integendeel, de verworven machtspositie ging meer en meer haar theologie

1 Een uitspraak van Justinus de Martelaar in onder meer zijn 'Dialog met Trypho'.

bepalen.² Een belangrijk aspect hiervan is de scheiding die wordt aangebracht in de christelijke ethiek tussen individu en overheid. Zo stelde Augustinus bijvoorbeeld dat moreel handelen vooral een individuele verplichting was. De staat, in het bijzonder een christelijke overheid, had een ander doel waarbij andere normen hoorden.³

In de praktijk betekende dit dat de opdracht om alle volken tot 'discipelen van Jezus' te maken, doorslaggevend werd, en dat dit ging bepalen hoe het christendom haar rol in de geschiedenis zou gaan invullen. Daarbij werd in het midden gelaten wat 'discipelen' precies betekende, terwijl er een theologische verschuiving plaatsvond van praktijk naar theorie en hiërarchie. Het doel om alle volken tot het christendom te bekeren, heiligde alle middelen, waarbij de opvolgers van de Romeinse keizers zelfs gedwongen bekeringen en massamoord niet schuwden. Als sluitstuk van eeuwenlange anti-Joodse retoriek en anti-Joodse praktijken, vond halverwege de 20^e eeuw de grootste genocide uit de menselijke geschiedenis plaats. Dit was in de eerste plaats gericht op het oude Joodse verbondsvolk, en vond plaats in het gebied dat al eeuwenlang het centrum vormde van het christendom en het middelpunt van de Westerse beschaving. Natuurlijk is dit niet alleen de Kerk en haar theologie te verwijten. Maar een samenleving die gepokt en gemazeld is door het christendom, die zegt haar persoonlijk

2 Zie voor een uitgebreidere uitwerking hiervan het hoofdstuk 'Ik ben de waarheid' in dit boek.

3 Denk aan zijn rechtvaardiging van oorlog, zelfs wanneer deze aanvallend was, die later het fundament ging vormen voor de islamitische ideologie van de Jihad en de godsdienstoorlogen tussen protestanten en katholieken.

en maatschappelijk handelen te baseren op de Bijbel, is wel de laatste plaats waar je een dergelijke gebeurtenis zou verwachten. Terwijl Jezus Zijn leerlingen onderwijst dat de belangrijkste leefregel voor hen is om God boven alles *lief te hebben* en *hun naaste als henzelf*, rijst de vraag of het christendom wel in staat is om hieraan vast te houden, wanneer ze niet de minste waardering kan opbrengen voor de rest van de Thora die de bron is van deze leefregel.

Met de huidige kennis van de geschiedenis en de nieuwe theologische inzichten, die mede het gevolg zijn van de heropricting van de staat Israël en de opleving van de Messiaans-Joodse beweging, is het tijd om opnieuw na te denken over de rol van de Thora in het christelijke verhaal. Kunnen wij volstaan met het traditionele verhaal of moeten we daarin toch enige gebreken constateren? Wat betekent een positievere waardering van de Thora voor de boodschap van het Evangelie? Hoe kan dat ons helpen in ons dagelijks leven als christen om ons geloof vorm en inhoud te geven in deze 21^e-eeuwse samenleving? Op die vragen wil ik proberen een antwoord te geven door terug te gaan naar de Bijbel en opnieuw de teksten te lezen, met oog voor de Joodse context en het oudtestamentische fundament.

En dan nog kort even iets over 'de waarheid'. Jezus noemt Zich in Johannes 14 *de Weg, de Waarheid en het Leven*. Hij is de Weg, dat wil zeggen dat Hij Degene is Die ons de ogen opent voor de Vader en Die ons met Hem in verbinding brengt. En Hij is ook het ultieme voorbeeld voor hoe wij onze levensweg in relatie met God kunnen bewandelen. Hij is het Leven, omdat Hij als eerste mens ooit de dood heeft overwonnen, en

omdat Hij ons de weg wijst naar het 'eeuwige leven'. Maar Hij is ook de Waarheid. Wat betekent dat precies? Als Jood en Messias van Israël betekent dat niet dat Hij Zichzelf ziet als de enige juiste leer die toegang geeft tot de hemel. Hij is de Waarheid, Hij is de belichaming van Gods doel met de mens. Hij laat zien wat werkelijk waar is, wat waar-de heeft en wat Gods moraal is. Zo is dit boek, 'Ik ben de waarheid', ten diepste een zoektocht naar het wereldbeeld van God, zoals dat in de Bijbel onthuld wordt en naar wat Zijn moraal is. Daarnaast is het ook een zoektocht naar Zijn doel voor ons leven. Naar een Evangelie dat werkelijk 'goed nieuws' is, niet alleen na de dood, maar ook hier en nu als antwoord op concreet onrecht.

Deel I

Vrij van de Wet – Jezus en de Wet

Als christen zijn we ‘vrij van de wet’. In artikel 25 van de Nederlandse geloofsbelijdenis staat:

Wij geloven dat de ceremoniën en de voorafbeeldingen [verwijzingen naar Christus] van de Wet hebben afgedaan met de komst van Christus en dat aan alle voorafschaduwingen een einde is gekomen, zodat het gebruik daarvan onder christenen afgeschaft moet worden.⁴

Als je zoekt naar ‘christenen en de wet’, dan vind je tal van artikelen die allemaal in meer of mindere mate betogen dat we als christen niets meer met de (oudtestamentische) wetten hoeven te doen. Zo staat er op Refoweb:

Een ieder die door een waar geloof met Christus verbonden is, is vrij van de eis van de wet. [...] Samenvatting: de

⁴ Dit staat in de Nederlandse Geloofsbelijdenis zoals verwoord op de site van de Protestantse Kerk Nederland. Zie bronnenlijst.

*Wet eist niets meer van Gods kind. Dus er moet ook niets meer. Amen.*⁵

Vervolgens gaat de dominee verder:

Gods kind wandelt met en door Christus. Niet de wet is het voorwerp van het geloof, maar Christus. [...] De wet ligt in de ark [van het verbond]. Onder het verzoendeksel. De ark is Christus. Haal de wet niet uit de ark. [...] Wat is heiligmaking? Leven uit en met Christus in een nieuw leven door de liefde. [...] Waar het mogelijk is, ga je dingen recht zetten. Niet vanuit de wet. Maar vanuit de liefde.

Bij het Zoeklicht vind je het volgende:

*Men denkt dat geestelijke groei afhankelijk is van het zich houden aan regels en wetten. Langs de weg van werkheiligheid denkt men in aanmerking te komen voor Gods goedkeuring. Er wordt daarbij verondersteld dat de Here in eerste instantie gericht is op onze gedragingen. Er is dan geen zicht op wat de geloofswandel van het Nieuwe Verbond inhoudt. [...] Niet onze concentratie op de regels, maar onze concentratie op Christus zelf kan door Zijn Geest het gedrag dat daar bij hoort produceren.*⁶

5 Dit is te vinden in de vragenrubriek van 'Refoweb'. Zie bronnenlijst. 10/09/2019.

6 Dit is te vinden in een artikel van 'Het Zoeklicht'. Zie bronnenlijst. 10/09/2019.

In meer evangelische kringen hoor je het af en toe nog duidelijker:

De wet van Mozes is voor christenen afgeschaft. Een mens staat helemaal onder de wet van Mozes of helemaal niet.⁷

Of je houdt de wet helemaal, en als je daarvoor kiest maar er niet in slaagt ben je voor eeuwig verloren. Of je kiest voor Jezus, maar dan moet je geen enkele regel uit de wet naleven.

Nog een laatste citaat, de klassieke leer:

Door het offer van Jezus Christus werden zelfs de Joden 'ontslagen van de Wet' van Mozes, inclusief de tien geboden. In plaats van de Wet van Mozes te gehoorzamen, houden christenen zich aan de superieure wet van liefde.⁸

Er worden hier verschillende beweringen gedaan met verschillende argumenten. Allereerst wordt gesuggereerd dat de wet slechts bestaat uit ceremoniën, zoals de offerdienst en de feesten, die alleen naar Jezus verwijzen en dus logischerwijs na Zijn komst niet meer relevant zijn. Hij is immers al gekomen, dus het is niet meer nodig om ons op Hem te wijzen, we kunnen dan net zo goed rechtstreeks Zijn verhaal vertellen. Tegelijkertijd wordt gesteld dat het niet alleen onnodig, maar zelfs verkeerd is om ons nog steeds met die 'ceremoniën' bezig te houden, en daarom moet dit actief bestreden worden.

7 Dit is te vinden in een bijbelstudie van 'Bijbelstudies.com'. Zie bronnenlijst.

8 Te vinden in een artikel van de Jehovah's Getuigen. Zie bronnenlijst.

Een tweede bewering die gedaan wordt, in het artikel op Refoweb, is dat Jezus en de wet tegenpolen zijn. Net als vrijheid en de wet. De 'vrijheid in Christus' wordt feitelijk beschouwd als de afwezigheid van concrete, bindende wetten en regels. Met andere woorden: Jezus volgen wordt gelijkgesteld aan anarchie, of iets negatiever geformuleerd, wetteloosheid. Ook liefde zou in tegenstelling zijn met de wet. Wie de wet houdt, volgt 'dode' regels vanuit onderdanigheid of slaafse onderwerping. Wie Jezus volgt, is vrij en heeft werkelijk lief. Wat dat precies betekent, hoe je 'liefde' definieert en praktiseert, wordt in het midden gelaten.

Een derde bewering is gebaseerd op het idee dat je de wet zou houden om 'gered te worden', wat dat dan ook mag betekenen. Om bij God in de gunst te komen zoals dat ging bij de oude Griekse en Romeinse godsdiensten. Dat je door het houden van de wet slechts 'schijnrechtvaardigheid' bereikt en precies het tegenovergestelde doet van wat God van je verwacht onder het zogenaamde 'nieuwe verbond'.

Tot slot is er nog het 'alles of niets'-verhaal waarin ofwel iedereen alle regels moet nakomen, ofwel iedereen geen enkele regel, maar 'in plaats daarvan' slechts moet liefhebben. Hoe dat precies moet, je niet houden aan *gij zult niet stelen* en 'gij zult niet doden' maar wel je naaste liefhebben, dat zie ik nog niet. Het lijkt me nogal complex en niet uitvoerbaar.

Er is in de theologie dus sprake van verschillende tegenstellingen en op basis daarvan wordt grofweg beargumenteerd dat we als christenen niet de wet moeten of zelfs mogen houden omdat:

- a) de wet nooit bedoeld is om letterlijk na te leven,
- b) je dan Jezus' offer, en daarmee Gods vrijheid, vergeving en genade afwijst en opnieuw slaaf wordt,
- c) je kiest tegen Gods liefde en het gebod om 'slechts' lief te hebben overtreedt,
- d) je je redding, of Gods liefde, probeert te verdienen,
- e) je toch niet in staat bent om alle regels na te leven, waarmee zelfs het naleven van één regeltje nutteloos is en daarmee je relatie met God op het spel zet.

Op zich klinken deze argumenten niet onredelijk, en wanneer je gelooft in deze tegenstellingen, lijken ze volkomen terecht. Toch moeten we ons afvragen of deze tegenstellingen werkelijk tegenstellingen zijn, en waar ze op gebaseerd zijn. Is dit werkelijk hoe de Joden omgaan met het Oude Testament en hoe Jezus en de apostelen erover spraken? Waar hebben de genoemde argumenten hun wortels? Komen ze werkelijk voort uit het Nieuwe Testament of zijn ze een product van de traditionele, vaak anti-Joodse theologie? Laten we onze zoektocht naar een Bijbelse visie op de Thora beginnen met het toetsen van de theologie die haar afwijst en kijken naar wat het Nieuwe Testament daarover zegt.

Het Nieuwe Testament of liever gezegd de 'Apostolische Geschriften',⁹ begint met het Evangelie van Mattheüs, dat op

9 Ik kies voor deze benaming, omdat Nieuwe Testament suggereert dat haar boodschap iets nieuws zou zijn, naast of in plaats van het zogenaamde Oude Testament. Ook 'Nieuwe Verbond' is mijns inziens een misleidende term, omdat het 'nieuwe verbond', dat opnieuw met Israël gesloten wordt, slechts een vernieuwing is van eerdere verbonden. Bovendien is dat ook maar één klein onderdeel van de Apostolische Geschriften.

zijn beurt begint met een beschrijving die Jezus introduceert als een echte Jood. Als zoon van Abraham, de vader van alle Joden, die zich afgekeerd had van de afgodendienst van zijn familie om te kiezen voor God en Zijn Wetten, nog voordat die officieel bekendgemaakt waren. En als zoon van David, het prototype voor de Messias Die het Joodse volk zal redden door het terug te brengen bij Gods Wetten en in relatie met Hem.¹⁰ Jezus werd geboren in Bethlehem, de stad van David en de plek waar de schapen voor de Tempeldienst gehouden werden. Vervolgens moet Jezus, net als Zijn voorouders eeuwen eerder, vluchten naar Egypte om in leven te blijven. Na enkele jaren keert Hij terug en vestigt Zich met Zijn ouders in Nazareth, een Joods dorp in een gebied met een mengelmoes aan culturen en geloven.

Na deze introductie van Jezus gaat het verhaal verder met Johannes de Doper, die met een verwijzing naar Maleachi de Joden oproept om zich te bekeren. Dat wil zeggen, om hun leven te veranderen en terug te keren naar God door opnieuw volgens Zijn Wetten te leven.¹¹ Nadat ook Jezus gedoopt is, als symbool van toewijding aan God,¹² begint Hij Zijn missie met de verzoeking in de woestijn. Telkens als Jezus uitgedaagd wordt om Zijn macht te gebruiken voor Zijn eigen gewin, ant-

10 Dit verband wordt steeds gelegd door de profeten, zie ook Deuteronomium 13:1-6 en Deuteronomium 18.

11 Zie Maleachi 3:6-10.

12 Als we ervan uitgaan dat Jezus God was, en zonder zonden, dan hoefde Hij niet gedoopt te worden om vergeving en reiniging te ontvangen. Zijn doop moet dus een andere betekenis hebben, zoals er in de Thora meerdere redenen of gelegenheden genoemd worden om je onder te dompelen (NB: Jezus onderging zeker niet de 'proselietendoop').

woordt Hij met wetteksten uit de Thora. Als Hij deze beproevingen doorstaan heeft, begint ook Hij mensen op te roepen zich te bekeren en het 'Evangelie van het Koninkrijk' te prediken. Wat dit inhoudt, staat er niet bij. Blijkbaar was dit een bekend begrip voor de toehoorders van Mattheüs...

Dan komen we in Mattheüs 5, waarin voor het eerst iets gezegd wordt over *wat* Jezus onderwijst. Hij leert Zijn leerlingen wat de mentaliteit is die hoort bij dienaars van God en bemoeit hen om daarin te volharden, ook wanneer ze tegenslag ondervinden. Vervolgens zegt Jezus in vers 16:

*Laat uw licht zo schijnen voor de mensen, dat zij uw **goede werken** zien en uw Vader, Die in de hemelen is, verheerlijken.* (HSV)¹³

Jezus begint Zijn onderwijs dus met het benadrukken dat goede werken het belangrijkste zijn, omdat daardoor 'het licht schijnt' en mensen ontzag krijgen voor God. Wat Jezus precies bedoelt met deze 'goede werken', maakt Hij duidelijk in de volgende verzen.

Denk niet dat Ik gekomen ben om de Wet of de Profeten af te schaffen; Ik ben niet gekomen om die af te schaffen, maar te vervullen. Want, voorwaar, Ik zeg u: Totdat de hemel en de aarde voorbijgaan, zal er niet één jota of één tittel van

13 De Hebreeuwse en Griekse grondtekst is voor mij leidend. Qua Nederlandse vertalingen houd ik zoveel mogelijk de Herziene Statenvertaling (HSV) of de Naardense Bijbel (NV) aan, maar ik maak regelmatig een (deels) eigen vertaling, omdat beide vertalingen vooral op het onderwerp van dit boek sterk theologisch gekleurd zijn.

*de Wet voorbijgaan, totdat het alles geschied is. **Wie dan een van deze geringste geboden afschaft en de mensen zo onderwijst, zal de geringste genoemd worden in het Koninkrijk der hemelen; maar wie ze doet en onderwijst, die zal groot genoemd worden in het Koninkrijk der hemelen.** Want Ik zeg u: Als uw gerechtigheid niet overvloediger is dan die van de schriftgeleerden en de Farizeeën, zult u het Koninkrijk der hemelen beslist niet binnengaan. Mattheüs 5:17-20 (HSV)*

In deze verzen zegt Jezus verschillende dingen. Ten eerste maakt Hij duidelijk dat het niet Zijn doel is om de Wet of de Profeten af te schaffen. In combinatie met het vorige vers lijkt Hij te willen zeggen dat voor Hem 'goede werken' slaat op het naleven van de Wet en de Profeten. Bovendien geeft Hij aan dat Hij aan die naleving het grootste belang hecht. Jezus is niet gekomen om de Wet af te schaffen, maar om hem te vervullen. Dat dit niet kan betekenen dat de Wet na Jezus' vervulling 'overbodig' is, wordt duidelijk in het volgende vers. Jezus vervult de Wet door haar volmaakt uit te leven, en dat is ook de bedoeling voor al Zijn volgelingen zolang hemel en aarde bestaan. Totdat alles geschied is. Wat dat 'alles' betekent, wordt niet uitgelegd in de tekst, maar het kan in ieder geval niet in tegenstelling zijn met het voorbijgaan van hemel en aarde. Dat wil zeggen, het kan niet betekenen dat wanneer Jezus gestorven en opgestaan is, 'alles geschied is'. Daarna bestaan hemel en aarde immers nog steeds en dat is inmiddels al meer dan 2000 jaar zo. Taaltechnisch ligt het meest voor de hand dat 'alles' slaat op de individuele regels van de Wet, de jota en tittel. Dus totdat de hele aarde leeft volgens de Wet, of tot hemel en aarde vernietigd worden, zal de hele Wet van kracht blijven. In

het vervolg versterkt Jezus deze uitleg door te waarschuwen dat wie ook maar het kleinste gebod van de Wet afschaft en mensen leert om de Wet niet serieus te nemen, geen enkel respect verdient. Integendeel, wie zich toewijdt aan de Wet en anderen stimuleert om die ook na te leven, die zal hooggeacht worden in het Koninkrijk van God. Sterker nog, wie slechts praat over de Wet maar haar niet met zijn hele hart aanvaardt en uitleeft, die heeft zelfs geen toegang tot het Koninkrijk.

Na deze verzen, die over Jezus' intenties weinig aan duidelijkheid te wensen over laten, verscherpt Hij zelfs de Wet door de lat nog hoger te leggen, hoger dan de Wet zelf doet. Wanneer wij op dezelfde manier als Jezus de Wet naleven, dan hebben wij begrepen wat liefde is. Wanneer wij zelfs het goede zoeken voor onze vijanden (let wel: niet wat zij menen dat goed is, maar 'het goede' volgens de Wet), dan zijn wij kinderen van God. Daarmee ontkracht Jezus meteen de schijntegenstelling Wet-liefde: wie de Wet tot in de kleinste details naleeft, die heeft werkelijk lief. Niet alleen zijn vrienden, maar ook zijn vijanden heeft hij lief, zegent hen en bidt voor hen. De essentie van de Wet is liefde, en wie wil weten hoe hij lief moet hebben moet de Wet bestuderen en naleven. Helder. Tot zover geen enkele grond voor het traditionele theologische standpunt. Maar Jezus heeft nog meer gezegd, en na hem kwam Paulus...

In Mattheüs 7:12 legt Jezus de essentie van de Wet op een andere manier uit.

Alles dan wat u wilt dat de mensen u doen, doet u hun ook zo, want dat is de Wet en de Profeten.

Kortom, behandel anderen zoals je zelf door hen behandeld wilt worden. Een algemene, universele wijsheid waarvan niemand zal zeggen dat die onverstandig is. Daarna benadrukt Jezus dat als je wilt weten wat voor persoon iemand is, je naar zijn vruchten (zijn gedrag) moet kijken. Velen zullen van alles roepen en met allerlei wonderen strooien, maar wat telt is wat ze *doen*. De beroemdste tekst is Mattheüs 22:36-40 waarin Jezus stelt dat het liefhebben van God gelijkstaat aan het liefhebben van de naaste. Bovendien vormt dit *enkele* gebod het fundament van de Wet.¹⁴ Het is niet een nieuw gebod in plaats van de Wet, maar de basis waar de rest op voortbouwt. Het is ook niet zo dat wanneer we maar liefhebben, hoe we dat dan ook praktisch doen, we niet meer op de rest hoeven te letten. Nee, liefhebben is de essentie en wanneer we allerlei regels volgen maar dit vergeten, dan missen we het doel van de Wet. Maar wanneer we ‘slechts’ liefhebben, en geen acht slaan op de overige regels, dan betekent onze liefde niks en heeft ze geen inhoud.

Markus noemt de Wet niet direct, maar beschrijft wel meteen in hoofdstuk 1 hoe Jezus een zojuist genezen, melaatse man opdracht geeft om naar de priesters te gaan en nauwkeurig de voorschriften te volgen die nodig zijn in zijn situatie. In het volgende hoofdstuk beschrijft hij hoe Jezus en Zijn leerlingen de *Sjabbatsgeboden* zouden overtreden wanneer zij aren plukken voor de lunch. Op de vermaning van de Farizeeën reageert

14 Soms wordt gesteld dat je eerst God moet liefhebben en daarna je naaste, of dat het eerste belangrijker is wanneer dat conflicteert met naastenliefde. Maar Jezus maakt duidelijk dat deze twee vormen van liefde één gebod vormen; ze zijn twee kanten van dezelfde medaille. Het ene is onmogelijk zonder het andere.

Jezus niet met minachting voor de Wet, als zou deze voor hem niet gelden. Hij gaat in discussie over hun interpretatie van de Wet, om zorgvuldig te beargumenteren dat Zijn leerlingen met hun handeling geen enkel gebod uit de zogenaamde 'schriftelijke Thora' overtreden. Blijkbaar vond Jezus het belangrijk om elk misverstand weg te nemen en Zichzelf te verdedigen tegenover 'ultraorthodoxe' Farizeeën. Deze Farizeeën, zeker de strengere, stonden niet in hoog aanzien bij het volk, maar toch vond Jezus het van belang om hun vraag te beantwoorden en Zich te rechtvaardigen. Dat zou nogal opmerkelijk zijn als Hij daadwerkelijk zou geloven dat Hij en Zijn volgelingen 'vrij van de wet' waren. Het is overigens ook maar zeer de vraag of Jezus en Zijn leerlingen, die sowieso geen gebod uit de schriftelijke Thora schonden, wel een gebod uit de 'mondelijke Thora' (de latere Talmoed) overtraden.¹⁵

In Markus 7 uit Jezus kritiek op de manier waarop sommige Farizeeën met de Wet omgaan. Zij missen de essentie, namelijk de liefde, en zijn daardoor vooral bezig met uiterlijkheden, terwijl ze vergeten wat het doel van de Wet is. Belangrijk is dat Jezus hier geen kritiek heeft op de Wet en het naleven daarvan an sich! In Markus 9 wordt de verheerlijking op de berg beschreven, waar Jezus gepresenteerd wordt als zijnde in eenheid met Mozes en Elia, die staan voor de Wet en de Profeten. Hij is niet de vervanging of de afschaffing daarvan. Petrus meent dat daar de vervulling tot zijn eind gekomen is en dat het Koninkrijk van God op aarde aangebroken is, als hij voorstelt om loofhutten te bouwen. Hij wordt niet tegensproken of

15 Volgens de Jood Pinchas Lapide is dit niet het geval, dit is te lezen in zijn boek 'De Bergrede: Utopie of program?'. Zie bronnenlijst.

terechtgewezen, het is een logische gedachte, maar toch is die tijd nog niet gekomen. In Markus 10, in het verhaal van de rijke jongeling die wil weten wat hij moet doen om eeuwig leven te krijgen, draagt Jezus hem op de Wet na te leven, vanuit het eerder genoemde fundament van liefde. Markus 12, de laatste tekst die iets zegt over het thema van de Wet, is een parallel met Mattheüs 22, waarbij het verschil is dat Markus ook het voorgaande vers van het citaat uit Deuteronomium vermeldt, namelijk het statement over de eenheid van God.

Lucas vermeldt dat Jezus van jongs af aan nauwgezet de Wet naleefde, wanneer hij in zijn tweede hoofdstuk nauwkeurig beschrijft hoe Jezus na acht dagen besneden werd in Jeruzalem, terwijl Zijn ouders de benodigde offers brachten. Lucas 10 vermeldt net als Markus het verhaal van de rijke jongeling, gevolgd door het beroemde verhaal van Maria en Martha. Lucas lijkt hierin een nuancering te geven van het voorgaande verhaal, waarin Jezus immers benadrukt dat het praktisch dienen van de naaste van immens belang is. Toch kan dit niet uitgelegd worden als het afwijzen van de Wet en van het naleven daarvan met daden. Dat zou immers het voorgaande verhaal onderuit halen. Bovendien vermeldt ook Lucas nadrukkelijk de uitspraak van Jezus (hoofdstuk 16) dat geen tittel weggeveegd zal worden van de Wet, en daarmee afgeschaft, totdat hemel en aarde voorbijgaan. Het verhaal van Maria en Martha kan uitgelegd worden als een aansporing om niet zonder nadenken voortdurend onszelf weg te cijferen voor anderen, maar om bewust te kiezen voor een leven van dienstbaarheid vanuit kennis en begrip van de Thora. In plaats van alleen maar te dienen, is het ook belangrijk om tijd te nemen om te studeren en te reflecteren op wat we doen en waarom. Alleen dan kun-

nen we doelgerichte en verstandige keuzes maken. Alleen dan kunnen we groeien en leren om ook in complexe situaties de juiste keuzes te maken. Zonder kennis van de Wet vult iedereen het liefdesgebod naar eigen inzicht in, wat erop neerkomt dat iedereen zichzelf tot wet is. Hoe goed bedoeld het ook is, dit leidt ons niet naar God toe en brengt ons niet tot Zijn doel.

Na Jezus' herhaling van de blijvende geldigheid van de Thora in Lucas 16, volgt het verhaal van de rijke man en de bedelaar Lazarus. De conclusie van dit verhaal is: als de Wet en de Profeten mensen niet kunnen aansporen om zich anders te gaan gedragen, dan zal niets daarin slagen. Oftewel, wanneer wij de Wet en de Profeten minachten, dan zal onze belijdenis dat we geloven in Jezus' lichamelijke opstanding uit de dood, ons ook niet kunnen redden. Vervolgens stelt Jezus, in antwoord op een vraag van de Farizeeën, dat het Koninkrijk van God niet met wereldse, politieke middelen gevestigd zal worden, maar doordat steeds meer mensen gaan 'leven als burgers van het Koninkrijk' (Lucas 17:20, 18:17).

Het Evangelie van Johannes begint met een midrasj, een (traditioneel-Joodse) verhalende uitleg, op Genesis 1.

In het begin was het Woord (Gods 'Thora'¹⁶) en het Woord was bij God. Johannes 1:1 (HSV)

16 Thora is het Hebreeuwse begrip voor 'onderwijzing', en voor het 'Woord van God' zoals dat in de christelijke traditie gebruikt wordt. Zie ook Psalm 119:105 over Gods Wet: *Uw woord is een lamp voor mijn voet.*

Alles is ontstaan door het Woord, door Gods spreken en door het systeem waarmee alles zijn plek en doel krijgt, en dit Woord is (leidt tot) het leven en het licht voor de mensen.

Vervolgens komt vers 17, dat het scherpst de zogenaamde tegenstelling tussen de Wet en Gods genade zou verwoorden. Vanuit minachting voor de Thora, zonder oog voor de talloze positieve uitspraken daarover, is dit vers vaak uitgelegd als het ultieme bewijs dat de Thora geen genade kent en *slechts* een ‘wettische’, slaafse dienst van God voorschrijft. Toch is deze interpretatie niet steekhoudend in het licht van alle andere teksten die tot nu toe genoemd zijn, en evenmin wanneer we beseffen dat Johannes Jezus zojuist als de ‘Vleesgeworden Thora’ beschreven heeft. Volgens de Jewish New Testament Commentary¹⁷ is er hier grammaticaal geen enkele grond om de tekst als een tegenstelling te vertalen. Het zou eerder gaan om een versterking. Geparafraseerd staat er dan: *De wet is door Mozes gegeven, de genade en de waarheid van de Wet zijn door Jezus Christus onthuld*. Jezus heeft de betekenis van de Wet nog verder verduidelijkt en laten zien dat de Wet het toppunt van Gods genade is, omdat Hij de mens niet aan zijn lot wilde overlaten.

In vers 18 staat: *Die in de schoot van de Vader is, Die heeft Hem ons verklaard*. Waarbij ‘Hem’ zowel kan slaan op God, als op de Wet uit het voorgaande vers. De rest van het Evangelie van Johannes bestaat uit ingewikkelde, filosofische discussies met

17 Dit is een commentaar op de Bijbel van de Messiaans-Joodse David Stern, dat een poging doet om de Apostolische Geschriften terug te plaatsen in hun oorspronkelijke, Joodse context. Zie bronnenlijst.

de Farizeeën en andere schriftgeleerden. Die discussies gaan echter niet over de vraag of de Wet geldig is, maar over hoe zij moet worden uitgelegd en toegepast.

Tot zover de evangeliën. Het is nog wel belangrijk om te vermelden dat het Sanhedrin, de hoogste Joodse rechtbank, juridisch geen grond kon vinden om Jezus te veroordelen. Zelfs Zijn vermeende overtredingen van de *Sjabbat* werden uiteindelijk niet beoordeeld als strijdig met de geboden. Alle evangelisten vermelden dit, waarbij Mattheüs (26:60) en Markus (14:56) het zelfs nodig vonden te vermelden dat ook de valse getuigenissen het Sanhedrin niet konden overhalen om Jezus te veroordelen. Daarom waren de Joodse leiders¹⁸ genoodzaakt een deal te sluiten met hun aartsvijanden, de Romeinen. Lukas en Johannes leggen hierop de nadruk, waarmee de rechtszaak expliciet gepresenteerd wordt als een politiek proces, en geen religieus proces. Dat impliceert dat het conflict tussen Jezus en de Joodse leiders niets te maken had met theologische meningsverschillen over de interpretatie, dan wel de geldigheid van de Wet. Volgens Lukas en Johannes werd Jezus vervolgens veroordeeld om enkel politieke redenen, wat het nog minder waarschijnlijk maakt dat Jezus negatief stond tegenover de Wet. Als Hij immers de Wet zou relativeren, dan was er wel degelijk een geldige, juridische basis om Hem te veroordelen. Maar belangrijker nog, dan had Hij een brug kunnen slaan tussen de Joden en hun onderdrukkers. Dit sluit ook aan bij de boodschap van Lukas, die Jezus wil neerzetten als

18 Die Joodse leiders vertegenwoordigden nadrukkelijk niet het hele Joodse volk zoals weleens wordt gezegd. Zij waren een corrupte eliteklasse die door de 'gewone' Joden net zo gehaat werd als de Romeinen.

een politiek alternatief voor de Zeloten¹⁹. Daarnaast sluit dit ook bij de boodschap van Johannes aan, die schreef in een tijd waarin het antisemitisme de Kerk was binnengeslopen en de Joden al hun soevereiniteit verloren hadden. Jezus had geen enkele regel uit de Thora overtreden en dat ook niet onderwezen, want ook dat laatste zou een overtreding zijn van de Wet. Dat is de conclusie van de evangelisten, en zoals blijkt uit hun verslagen, vinden zij het erg belangrijk om dat nadrukkelijk te vermelden!

19 Zie voor een uitgebreide beargumentering hiervan het boek 'Lukas, de Jood' van Peter van 't Riet. Zie bronnenlijst.

Redding en de christelijke boodschap – deel 1: Jezus

Jezus hield de Wet volledig overeind en hechtte grote waarde aan de naleving daarvan. De vraag is nu waar het idee van de ‘vrijheid van de Wet’ vandaan komt. En hoe zit het met ‘redding’ en het ‘alles-of-niets’-verhaal? Deze thema’s nemen een belangrijke plaats in in de traditionele christelijke theologie. Jezus zou ons gered hebben van onze zonden en van de straf die ons, Jood en niet-Jood, rechtmatig toekomt volgens de Wet. Wanneer je zoekt op ‘vrijheid’ en ‘redding’ in de evangeliën, dan vind je... Helemaal niets! De woorden vrijheid en redding komen in de evangeliën²⁰ niet voor. Ook wordt er niets gezegd over het al dan niet houden van de hele Wet. Er staat nergens dat wie niet alle regels perfect naleeft, zinloos leeft. Wel dat wie ook maar enige minachting toont voor het kleinste regeltje, zelf geminacht wordt in het Koninkrijk van God of zelfs geen deel kan hebben daaraan.

²⁰ Ik baseer dit op de tekst van de Herziene Statenvertaling (HSV). De Naardense Bijbel kiest voor een directere vertaling van de grondtekst en kiest een aantal keer voor ‘redden’, waar de HSV spreekt over ‘zalig maken’.

In het Grieks komt het (werk)woord *redden* wel 27 keer voor in de evangeliën, maar slechts vijf keer gaat het daarbij over Jezus' missie.²¹ De eerste keer is in Mattheüs 1:20-21, als de engel Jozef aanspoort om bij Maria te blijven en hem opdraagt om haar zoon de naam 'Jezus' te geven. De reden is dat hij *Zijn volk zalig zal maken van hun zonden*. Het Griekse woord dat gebruikt wordt, houdt verband met 'leven'. In het Latijn wordt het vertaald met 'gezond maken'. In het Hebreeuws, waar beide vertalingen op gebaseerd zijn, is Jezus' naam JeSjoe'A.²² Dit is een variant op de naam Jozua, die Israël het Beloofde Land binnenbracht. Deze naam verwijst naar Jesaja 12:3: *U zult met vreugde water scheppen uit de bronnen van het heil*. Deze tekst uit Jesaja, waar JeSjoe'A vertaald is met 'heil', spreekt over *bronnen van heil* (redding), 'levend' water dus, die uit God voortkomen (vers 2). In de Joodse traditie is dit een belangrijk beeld voor de Thora. De andere teksten uit de Tenach²³ waarin JeSjoe'A voorkomt, gaan over redding uit onderdrukking door heidenvolken of van de dood. In Mattheüs 1:21 wordt dus voor het eerst in de Bijbel gesproken over 'redding van zonden'. Toch is ook deze vertaling onvoldoende duidelijk. Gaat het hier over wegneming van zonden, zoals in de christe-

21 Het gaat hier om een vorm van σωζω (*soidzo*), dat letterlijk 'leven brengen' betekent. Als ik verwijs naar de Griekse grondtekst, dan is mijn bron de 'Novum Testamentum Graece, Nestle-Aland edition', de meest gangbare en betrouwbare weergave.

22 Het Hebreeuws schrijft alleen medeklinkers, in dit geval bestaat het woord uit de *J(od)*, *Sj(in)*, en *A(yin)*. Jezus' moedertaal was waarschijnlijk het Aramees, maar Hij las de Thora, Profeten en geschriften in het daaraan verwante Hebreeuws.

23 Ons Oude Testament *dat* bestaat uit de Thora, Profeten en Geschriften. Ik spreek liever over *Tenach*, omdat de gebruikelijke term (OT) misleidend is en voortkomt uit een anti-Joodse theologische visie.

lijke traditie? Gaat het om vergeving? Of wordt er iets anders mee bedoeld? De Griekse zinsconstructie waar de ‘redding’ onderdeel van is, suggereert beweging, *weg* van zonden. Niet een handeling vanuit Jezus, waarbij het volk passief zijn redding ondergaat. ‘Redding van zonden’ moet dus waarschijnlijk begrepen worden, vanuit de Hebreeuwse achtergrond en de Griekse grammaticale context, als het wegleiden van het volk van hun zondige wegen, terug naar de Thora, en daardoor hen (opnieuw) tot leven wekken. Dus een redding van de dood die het gevolg is van het blijven negeren van de Thora.²⁴

De tweede tekst die, in de Griekse grondtekst, spreekt over ‘redding’ is Mattheüs 18:11, waarin Jezus zegt dat *de Zoon des mensen is gekomen om zalig te maken wat verloren is*. Hier wordt zonde niet genoemd, maar gaat het om het redden/levend maken wat verloren is. Dit vers staat ingebed tussen onderwijs, waarin Jezus oproept om er alles aan te doen om geen misstappen te begaan, en een oproep om conflicten liefdevol met elkaar op te lossen. Lukas 19 plaatst deze opmerking in de context van het verhaal van Zacheüs, de tollenaar die door Jezus tot berouw komt over zijn oneerlijke, economische activiteiten en zijn leven betert. Naast deze opmerking schreef Lukas in hoofdstuk 15 overigens nog drie gelijkenissen in dit verband. Als eerste over het verloren schaap, dat van de kudde (en de weg die de herder hem geweest had) afgedwaald

24 Er is geen aanleiding om te denken dat de dood, als gevolg van zonden, zou slaan op een straf van God, zoals Deuteronomium 28 duidelijk maakt aan het volk dat ze de keuze heeft tussen leven en dood. Ballingschap en oorlog is het gevolg van hun keuze voor het niet houden van de Thora. Dit heeft niets te maken met een ‘straffende handeling uit de hemel’, maar met de logische gevolgen van hun dwaze keuzes.

was. De herder brengt hem weer terug. Vervolgens de gelijkenis over een waardevolle munt die een vrouw verloren had, maar uiteindelijk weer terugvindt. Met name deze gelijkenis is opmerkelijk, aangezien Israël in de Tenach en in de Joodse traditie regelmatig vergeleken wordt met een vrouw, de bruid van God. De Thora wordt bovendien vaak vergeleken met een waardevolle schat. De derde gelijkenis gaat over een zoon die breekt met de levensstijl van zijn voorouders, zijn erfenis verkwaanselt en uiteindelijk terugkeert naar zijn vader. Ook hier lijkt het 'verloren' zijn niet zozeer te maken hebben met het afwijzen van een theoretisch geloof in de God van Israël, maar met het afwijken van de Weg van de God van Israël.

De derde tekst met het Griekse woord voor 'redding' komt uit de profetie van Simeon bij Jezus' besnijdenis in de Tempel, die te vinden is in Lukas 2:29-32. In vers 30 staat er in de Naardenese Bijbel: *Mijn ogen hebben Uw reddend werk gezien*. Wat dit inhoudt, staat in vers 32: *Licht tot ontsluiting van volkeren, en de glorie van Israël, Uw gemeenschap!* Het Griekse woord voor 'glorie' betekent letterlijk 'een gunstige beoordeling', met andere woorden: goedkeuring. Het reddend werk van Jezus heeft hier dus tot doel dat Israël tot haar bestemming komt en de rol kan gaan vervullen die God voor haar bedacht had, het 'verlichten' van de mensheid.

De volgende tekst waarin Jezus' missie aangeduid wordt met het woord 'redding', is de genoemde herhaling van Mattheüs 18:11, wat staat in Lukas 19:10. Tot slot is er nog een tekst uit Johannes 12:47. Daarin zegt Jezus: *Want ik ben niet gekomen om de wereld te veroordelen, nee, om de wereld te redden* (NV). De context is dat Jezus in de Tempel onderwijst dat wie

Zijn woorden als uitleg van de Thora niet serieus neemt en uitleeft, niet door Hem afgewezen zal worden. Daarentegen roept hij daarmee wel een oordeel over zichzelf af. In feite parafraseert Jezus hier de woorden die Mozes uitsprak in Deuteronomium 28.

Naast ‘zalig maken’ of ‘redding’ wordt er in de evangeliën gesproken over ‘verlossing’. Het Griekse woord dat hiermee vertaald is duidt echter niet zozeer op redding, maar meer op ‘beschermen’ en ‘behoeden’.²⁵ De eerste keer is in het Evangelie van Mattheüs 6:13, als Jezus Zijn leerlingen leert te bidden om ‘verlossing van het kwaad’. Verdere context ontbreekt. Lukas spreekt over Johannes de Doper als instrument van redding in de woorden van de profetie van Zacharias. De redding komt daarbij echter van God, waarbij hij *verlossing van onze vijanden en bevrijding uit de hand van allen die ons haten* (NV) voorspelt. Het wordt niet duidelijk hoe dit gebeurt of wat Jezus’ rol daarin is, en ook niet óf het al gebeurd is. In Lukas komt ‘verlossen’ nog een paar keer voor, in het kader van verlossing van demonen of van ziekten. En opnieuw als verlossing van politieke onderdrukking door niet-Joden.

Er is ook nog een aantal teksten waarin indirect verwezen wordt naar redding, met name in het Evangelie van Johannes. Johannes is filosofischer in zijn Evangelie, waardoor zijn uitspraken minder makkelijk te duiden zijn. De eerste relevante tekst is meteen de bekendste tekst uit de Apostolische Geschriften.

25 Het gaat hier om vormen van ρωμαί (*rumai*).

Want zo lief heeft God de wereld gehad, dat Hij Zijn eniggeboren Zoon gegeven heeft, opdat ieder die in Hem gelooft, niet verloren gaat, maar eeuwig leven heeft Johannes 3:16 (HSV).

Deze uitspraak doet Jezus tegen de Farizeeër en leerling van Hem, Nicodemus. De betekenis van dit vers hangt grotendeels af van hoe je 'geloven' definieert. Vers 19 suggereert dat dit, net als eerder, te maken heeft met onze werken. Een ander opmerkelijk detail is dat Jezus tegenover verloren gaan, niet redding of vergeving plaatst, maar eeuwig leven! Ook in Johannes 6:39 wordt het 'niet verloren gaan' gekoppeld aan 'leven geven'. En opnieuw in Johannes 10:10:

De dief komt alleen maar om te stelen, te slachten en verloren te laten gaan; Ik ben gekomen, opdat zij leven hebben en overvloed hebben. (HSV)

En even later, in vers 27-28:

Mijn schapen horen Mijn stem en Ik ken ze en zij volgen Mij. En Ik geef hun eeuwig leven; en zij zullen beslist niet verloren gaan in eeuwigheid [..]

Tot zover spreken de evangeliën slechts over verlossen van het kwaad, van Israëls vijanden (de heidenvolken) en over Jezus' missie om het verlorene te 'redden', door het terug op het juiste pad te brengen en leven te geven. Het is nog niet duidelijk hoe het zit met de 'vrijheid in Christus', terwijl redding slechts één keer in verband gebracht wordt met zonden. In ieder geval suggereren deze teksten dat 'redding' niet los

gezien kan worden van de Wet. Redding gebeurt immers wanneer we door Jezus teruggebracht worden op het juiste pad, wat inhoudt dat we anders gaan leven. Voor Israël betekent dat zonder meer leven in overeenstemming met de Thora, nadat ze die teruggevonden hebben en opnieuw omarmen als waardevolle schat. Jezus' redding wordt in de evangeliën niet (direct) gekoppeld aan vergeving.

Er is in de evangeliën wel veel aandacht voor het vergeven van zonden, maar in de meeste teksten gaat het daarbij om een opdracht aan ons wanneer we Jezus willen volgen. Zoals God onze zonden wil vergeven wanneer we ons bekeren, zo moeten ook wij onze naaste vergeven. Deze vergeving is niet iets nieuws dat Jezus geïntroduceerd heeft, al in de Thora werd immers de Grote Verzoendag op de kalender gezet. Jezus maakt wel duidelijk dat Hij de bevoegdheid heeft om in het algemeen zonden te vergeven.²⁶ Dit heeft te maken met Zijn bijzondere relatie tot God. In de evangeliën wordt dit echter niet als kern beschouwd, of als de reden dat Jezus naar deze wereld gekomen is. Vergeving lijkt een hulpmiddel, een instrument ten dienste van Zijn grotere missie. Datgene waar Jezus ons van wil redden, is de dood. Niet door vergeving, maar door bekering²⁷ kan het eeuwige leven verkregen worden. Bekering, als uiting van geloof, betekent het (opnieuw) leven volgens Gods wetten en principes. Jezus noemt Zich niet 'de vergeving',

26 Dit is onder andere te lezen in Mattheüs 9 en Lukas 5.

27 Vergeving lijkt het antwoord van God te zijn op bekering, uitgaande van een zorgvuldige en precieze lezing van bijvoorbeeld Markus 1:4 en Lucas 1:77.

maar de Weg, de Waarheid en het Leven. Hij is het Leven in al zijn volheid.

Er is nog een aantal teksten die niet onbesproken kunnen blijven in deze analyse. Hoewel Jezus Zijn missie als Redder/Messias niet koppelt aan vergeving van zonden, plaatst Hij Zijn dood aan het kruis wel in die context. Zo zegt Hij in Mattheüs 26:28 tijdens de *Pesachmaaltijd*:

Want dit is Mijn bloed, het bloed van het nieuwe verbond, dat voor velen vergoten wordt tot vergeving van zonden.
(HSV)

Dit zegt Jezus waarschijnlijk over de beker van de verlossing, die direct na de maaltijd gedronken wordt. Deze beker brengt, in de traditioneel-Joodse viering van deze maaltijd, de derde stap van Gods bevrijding van Israël uit Egypte in herinnering. De tekst waarnaar verwezen wordt, is Exodus 6:5-6. Het werkwoord dat daarin gebruikt wordt om de 'verlossing' aan te duiden, slaat op het vrijkopen. Het 'lossen' volgens de verplichtingen in de Thora die Israëlieten met schulden moesten vervullen om juridisch opnieuw een vrij mens te worden.

De enige andere tekst uit de evangeliën die spreekt over Jezus als offer, is Johannes 1:29. Daarin noemt Johannes de Doper Jezus *het lam van God, Dat de zonde van de wereld wegneemt*. Deze twee teksten suggereren dat Jezus wel een rol speelt in de vergeving van zonden, maar gezien de geringe aandacht kan dat niet het hoofddoel van Zijn missie zijn. Daar komt bij dat Lukas, Markus en Johannes Jezus' kruisiging niet expliciet koppelen aan vergeving van zonden. Zij vermelden wel Jezus'

uitspraak dat de beker na de maaltijd symbool staat voor *Jezus' bloed, dat voor velen vergoten wordt*. Maar wat dit precies inhoudt, wordt niet uitgelegd. Dat betekent mijns inziens twee dingen, namelijk enerzijds dat het beeld wel duidelijk was voor de lezers, maar anderzijds dat het niet belangrijk genoeg geacht werd om zo uit te leggen, dat er niet verschillend over gedacht kon worden.

Los van de weinige tekstuele aanwijzingen voor Jezus' rol als offer voor verzoening, gaat het daarbij om een eenmalige gebeurtenis: Jezus' dood aan het kruis, die drie dagen later als het ware 'ongedaan gemaakt' werd met Jezus' opstanding. Zijn werk op aarde, zoals beschreven in de evangeliën, duurde minstens drie jaar. Op basis van de evangeliën kun je dus stellen dat Jezus' missie op aarde twee dingen inhield. Als eerste het 'redden van Israël', en daaraan gekoppeld het verlossen van de mensheid van de dood. Dat zou je als doel van de drie jaar onderwijs kunnen zien. Het tweede onderdeel van Jezus' missie is het vergeven van zonden, door Jezus' dood. Dat was het doel van de drie dagen die de meeste nadruk krijgen in de christelijke traditie.

Het is nogal bijzonder dat de focus in de traditionele theologie volledig op die drie dagen is komen te liggen, terwijl deze maar zeer beperkt aan de orde komen in de evangeliën. Nu vraag je je misschien af, wat maakt het nou uit? Er staat dat Jezus gestorven is tot vergeving voor onze zonden, dus waarom zou je er zo'n punt van maken dat de tekstuele verwijzingen zo beperkt zijn? Het punt is dat die drie jaar waarin Jezus onderwijs gegeven heeft, sterk onderbelicht zijn gebleven in het christelijke verhaal. Als je kijkt naar de belijdenissen, en als

je vraagt wat het Evangelie inhoudt, dan gaat het daarin uitsluitend over de drie dagen van Jezus' dood en opstanding. De drie jaren van onderwijs worden genegeerd en wanneer men zich daar wel van bewust is, dan is de kennis vaak gering, terwijl de praktische betekenis over het algemeen weggeredeneerd wordt. De kennis over het fundament van Jezus' onderwijs, de Thora, is zo mogelijk nog beperkter onder christenen. Uitgaande van de tekst van de evangeliën lijkt dit geheel ten onrechte. En dat niet alleen, het vormt een belemmering om het Evangelie op een goede manier uit te dragen.

Deze focus betekent immers een enorme versmalling van het Evangelie, alsof het ophoudt bij het vergeven. Het reduceert bovendien de waarde en praktische relevantie van het christelijk geloof tot een minimum. Dit heeft meerdere gevolgen voor hoe het geloof beleden en geleefd wordt. Allereerst maakt dit van het christelijk geloof een uitermate theoretisch verhaal. Je gelooft dat Jezus voor jouw zonden gestorven is of niet. Als je dat niet accepteert, kun je niet bij God horen volgens de traditionele theologie. Jezus, en met Hem de evangelisten, benadrukt echter steeds dat het gaat om daden en om bekering, wat in het Joodse denken een letterlijke 'omkering' van je leven betekent. Dat je een andere levensvisie aanneemt, maar vooral ook dat je andere keuzes maakt, vanuit een ander moreel fundament. Wat is de zin van vergeving als er geen verlossing volgt? Het is niet verwonderlijk dat we als christenen nog niet erg goed zijn in die tweede stap, als je naar de statistieken kijkt van bijvoorbeeld echtscheidingen, milieubewust consumeren en de omgang met vreemdelingen.

Ook de nadruk op het individu en je persoonlijke relatie met God is een gevolg van deze focus.²⁸ Kenmerkend voor het 'orthodoxe' christendom is dat we erg onzeker zijn over onszelf en over Gods liefde, en dat de theologie sterk naar binnen gericht is, op onze innerlijke worstelingen. Hoeveel is er niet geschreven over onze nietigheid, over je identiteit in Christus vinden en over de betekenis van het feit dat God genadig is en oneindig veel van ons houdt. Toch kampen ontelbare christenen met een minderwaardigheidscomplex en met allerlei vormen van geloofstwijfel. De Zweedse theoloog Krister Stendahl koppelt dit aan een interpretatie van de brieven van Paulus, vanuit de context en geloofsvragen van Maarten Luther. Maar deze context wordt ten onrechte beschouwd als achtergrond van Paulus' woorden. Het beeld dat van Paulus geschetst wordt in Handelingen en in de brieven, suggereert dat Paulus heel anders naar zichzelf keek en met hele andere vragen bezig was. Stendahl schrijft:

In Luther hebben we een man die werkt onder de dreigende eisen van de wet – een man in wanhoop, een man voor wie de theologische en existentiële vraag is: 'Hoe kan ik een genadige God vinden?' [...] Zie het contrast met Paulus, een erg gelukkige en succesvolle Jood, een die kan zeggen in zijn

28 Pamela Eisenbaum legt in haar boek 'Paul was not a Christian' uit dat in de tijd van Paulus, en in het Joodse denken, redding vooral te maken heeft met de relatie tussen God en de gemeenschap. De individualistische interpretatie van redding, en van teksten van Paulus en anderen over redding, is misplaatst omdat deze kijk op redding pas veel later ontstaan is bij de ontwikkeling van een systematische christelijke theologie, die sterk beïnvloed is door anti-Joodse sentimenten en misverstanden over het Joodse geloof. En over de rol die de Thora daarin speelt. Zie bronnenlijst.

Brief aan de Filippenzen: 'In gerechtigheid uit wetsbetrachting, [was ik] onberispelijk'. Dat is wat hij zegt. Hij ervaart geen moeite, geen problemen, geen gewetensbezwaren, geen gevoelens van tekortkoming. [...] Er is geen aanwijzing dat Paulus psychologisch enig gewetensprobleem had waarmee hij gehad had, of ging krijgen, enige serieuze moeilijkheden.²⁹

Het meest zorgwekkende gevolg van deze focus in de traditionele theologie, is dat daarmee het Evangelie haar politieke betekenis is kwijtgeraakt. Zo wordt over het algemeen gedacht dat het 'Koninkrijk van de hemel' verwijst naar het leven na de dood, dat dit onze hoop is en dat het erom gaat om dit veilig te stellen. Als Jezus' boodschap a-politiek was, en Hij niet tot doel had om de Romeinen te verdrijven uit Israël, dan was er geen enkele reden om Hem te kruisigen. Dan had Hij op geen enkele manier een bedreiging gevormd voor de Joodse leiders. Integendeel, Hij had hen dan juist kunnen helpen om het volk in toom te houden. Kajafas beseftte echter dat Jezus' boodschap juist zeer politiek was, *en* dat Jezus' strategie hem volledig machteloos maakte en dat Jezus' onderwijs het gezag van de Joodse leiders volledig ondermijnde. Niet voor niets eindigde Jezus' proces bij de politicus Pilatus. Zijn kruisiging was een uitermate politieke beslissing. De theoloog John Howard Yoder schrijft hierover:

Het idee van Jezus als individualist of een leraar van radicaal personalisme kon slechts ontstaan in de (Protestantse,

29 Dit is mijn eigen vertaling van wat Krister Stendahl schrijft op pagina 13 van zijn boek 'Paul among Jews and Gentiles'. Zie bronnenlijst.

post-Piëtistische, rationalistische) context waarin het ontstond. Dat wil zeggen: in een context die, als niet bewust antisemitisch, ten minste wijd en zijd a-semitisch was, vreemd aan de Joodse Jezus. [...] Volgens de Evangelieën en in tegenstelling tot eerdere aannames van vele moderne interpretereers, wijzen Zijn [Jezus'] daden op een coherent, bewust sociaal-politiek karakter en richting, en Zijn woorden zijn onafscheidelijk daarvan.³⁰

Concreet in de Nederlandse context zien we dat geen enkele christelijke politieke partij het onderwijs van Jezus of de Thora als bron van praktische inspiratie ziet voor hun werk. Zelfs bij expliciet christelijke partijen, die zo nu en dan de indruk wekken dat ze hoge idealen koesteren en hun christelijke identiteit inhoud willen geven, is het credo stevast dat de Bijbel geen blauwdruk biedt voor een politieke of samenlevingsvisie en dat de wereld niet maakbaar is. Daarmee bedoelen ze dat er slechts abstracte filosofische ideeën uit de Bijbel zijn af te leiden en dat we geen hoge verwachtingen moeten hebben van wat wij 'als mensen' kunnen bereiken. Uiteindelijk is het een kwestie van onze tijd uitzingen tot God de aarde herstelt. Om die reden gaan ze uit van het slechtste scenario en is elk compromis een succes. Dit is precies het argument dat bijvoorbeeld gebruikt werd door de Christen-Unie om in te stemmen met de vergroting van de belasting-

30 Dit is mijn eigen vertaling van wat John Howard Yoder schrijft op pagina's 108 en 112 van zijn boek 'The politics of Jesus'. Zie bronnenlijst.

ongelijkheid³¹ door het kabinet Rutte-III, in ruil voor het over-eind houden van christelijk onderwijs en kleine scholen, een bevrozing van de ontwikkelingen op medisch-ethisch gebied en kleinschalige bestrijding van prostitutie. Over het eerste spreekt de Thora zich expliciet uit, over de laatste punten niet.

31 Het gaat hierbij om de verlaging van de winstbelasting voor bedrijven en het toptarief voor inkomstenbelasting, de verhoging van het belastingvrije vermogen, en daartegenover de verhoging van de BTW en de afwenteling van de kosten voor milieumaatregelen op burgers. Overigens stemden ook het CDA en de SGP, als ‘christelijke partijen’, voor deze maatregelen.